

לעילוי נשמת אמי מורתי הצדקנית מרת שיינא בת הרב ישראל שלום ע"ה
נלב"ע יד סיון תשע"א

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפשט ובדרש
בפרשת השבוע ובענייני דיומא
בעריכת ישראל שלום דבורץ

שנה עשירית
גליון תפ"ה - 488

פרשת כי תצא תשע"ז

בית ישר

וענין הגט אשר אין ראוי שינתן אלא בסבת ערות דבר להסיר כל מכשול ממזרות, לא בזולת זה כאמרו פי ה' העיד ב'ינך ובין אשת נעור'יך אשר אתה ב'גד'תה ב'ה (מלאכי ב, יד).

והחסד לאשה חדשה והוא נשמח את אשתו.

והחסד לא יחבל רח'ים נר'ב.

והשמירה ממזיקי הרבים והם גונבי הנפשות המצויים לגנוב קטנים.

והשמירה בענין הצרעת להושיב המצורעים בדד שלא תזיק צרעתם בהדבקה.

והשמירה [והשמירה] מהרכילות והוצאת דיבה.

והחסד ללוה ולשכיר ולעני במיני האסיף. והחמלה על הלוקה ועל הבהמה בדישה ועל המת בלי זרע שלא ימחה שמו.

אל תעשה ועשה

מוצא שפ'ת'ך תשמור ועשית (דברים כג, ד)

החזקוני מפרש תשמור - מה שנדרת שלא לעשות. ועשית - מה שאמרת לעשות. ביאור דבריו, ששמירה ראוי לומר על דבר שאסור לעשות, ועשיה על דבר שראוי לעשות.

עוד כתב החזקוני לפרש בפסוק זה את מה שנאמר לה' אלקיך - שהנודר צריך שיקיים נדרו, שיהיה הדבר לשם ה'.

ומה שנאמר כאשר נדרת - נדבה, אף אחד לא כפה אותך לנדר, אלא מדעתך נדבת.

כי הרי שם את, מצוי ומתאר חבר ואוהב. המלוה עבור רבית ונשך אינו מוגדר אח, אולם המלוה בחינם הוא מכיר את עצמו ללוה כאח ורוע.

זה מה שאמר ולאחיך - מי שהכיר עצמו לאחיך והלוה אותך מפני שהוא חבר ואוהב, עליו הצטוות, אתה הלווה - לא תשיך, כשיבוא עת פירעון או בהקדמת הרבית, לא תתן לו נשך בגלל שאתה מכיר לו טובה ושהיו מעותיו בטלות אצלך.

לא להתרגל ברבית

לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך (דברים כג, כא)

האור החיים הקד' אומר כי מה שהתורה הוסיפה לומר שוב ולאחיך לא תשיך, לומר לנו שגם מה שהתירה התורה להשיך לנכרי, זה בתנאי שלא יתמיד בזה כל כך עד שיתרגל להשיך גם לישראל, כי יהיה האיסור קל בעיניו (עיי' יו"ד סי' קנט), הוא אשר אמרה התורה, כאשר לנכרי תשיך, זהו בתנאי שלא תתמיד ותתרגל בזה עד שיכול ח"ו להגיע לכך שתשיך לאחיק.

מיני חסד הגורמים

ששכינה תשרה בישראל

לא תשיך לאחיך

וזה לשון הספורנו: אחר שהזהיר להשמר מן הדברים הגורמים שתסתלק השכינה מישראל, הזהיר על מיני חסד הגורמים להשרותם בישראל.

והם ענין הרבית והנדרים אשר מהם הצדקה, שחייב עליה לאלתר דהא שכחי עניים (רי"ה ו) וענין אכילת פועל.

כדי שלא יוסיפו לחטוא עוד

לא תביא אתנן זונה ומחיר קלב (כג, ט)

הרמב"ן מטעים את איסור הבאת האתנן, כי הן חושבות שעל ידי שיעשה באתנן שלהן מצוות, יתכפר להן החטא, ויוסיפו עוד לחטוא ובכל פעם "יתקנו" על ידי הבאת האתנן לכל נדר.

גם המחיר קלב הוא מפני שיש ציידים על ידי כלבים ושומרי חומות המגדלים כלבים עזי נפש המסכנים את הרבים, ועל ידי שבעליהם נודרים תמורתם, הם חושבים שמתכפר להם, וכן הם מאמינים שבעבור זה הם יצליחו.

ומביא הרמב"ן, שהיה מנהג בזמנו, שפרשים אנשי הצייד, היו מעמידים דמות כלבם משעוה לפני עבודה זרה, כדי שיצליחו בהם.

אח עשיר ועבד נכרי שברח

לא תשיך לאחיך (דברים כג, ט)

החזקוני מבאר שכאן הוסיף באיסור נשך באחיק ואפילו עשיר, על מה שכבר נאמר בציווי הקודם שעסק בעני גור.

עוד מבאר את ענין הסמיכה למה שנאמר לעיל בעבד שברח, לומר לך שאף על פי שכתוב בו לא תוננו (לעיל יז), אבל יש לך רשות לטול ממנו שכר הלואה.

אסור להשיך אפילו שאתה

מכיר לו טובה

ולאחיך לא תשיך (דברים כג, כא)

המשך חכמה מדקדק בלשון הכתוב שהשתמש בלשון אחיק, מה רצה לרמוז לנו בזה.

בֵּית יִשְׂרָאֵל

ההבדל בין אירס לנשא ודין הנוטע כרם וחילולו ההבונה בית וחנכו

נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ (דברים כד, ה)

הראשונים מבארים על פי דברי חז"ל, את ההבדל בין דיני החתן האמור בחזרה מערכי המלחמה בפרשת שופטים, לדיני החתן כאן. החתן של פרשת שופטים, יוצא מתחילה אל מערכי המלחמה, אך חוזר משם, כי אירס אשה ולא לקחה, אבל הואיל והיה עם אחיו במלחמה, אינו חוזר ממש לביתו ולא עושה כלום, אלא הוא מתקן הדרכים ומספק להם מים ומזון. אבל כאן מדובר באירס אשה ונשאה, שאינו יוצא כלל בשום ענין מהמלחמה ולא מתקן להם דרכים ולא מספק להם מים ומזון.

לא רק הנושא אשה דינו כך, אלא גם הנוטע כרם וחילולו והבונה בית וחנכו, בשנה ראשונה אינו יוצא כלל לכל ענין במלחמה, כעין שמחת שנה ראשונה באשתו.

נקיות בנשואין

לְכָל דָּבָר נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שְׁנָה (דברים כד, ה)
רבינו בעל הטורים כתב כאן רמזים הנרמזים מן הכתוב לענין נקיות וצניעות בנישואין.
לְכָל דָּבָר נְקִי - לומר שיהיה נקי בדיבור, כאמרם (שבת לג.) הכל יודעין כלה למה היא נכנסה לחופה וכו'.
ד"א לְכָל דָּבָר נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ, שהנושא אשה מוחלין לו על כל עונותיו (ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג).
לְכָל דָּבָר - נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שְׁנָה סופי תיבות שם השם של ד' אותיות, לומר שהשם מעיד עליהם ומגיד שיחתן היתירה,

שאפילו שיחה קטנה בין איש לאשתו מגידין לו, שנאמר (עמוס ד יג) **ומגיד לאדם מה שחָו** (חגיגה ה).

רמזי שמחת שנה ראשונה (ובכלל)

נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שְׁנָה (דברים כד, ה)

כתב **רבינו חיים פלטיאל**, כי סופי התיבות של ד' מילים אלו, הן ד' אותיות השם [א"ה, וכסדרון!], ונסמך לזה **ושמח את אשתו** כלומר, כשהם בשמחה ובאהבה ובריעות יחד, אז השם עמם.
הריקאנטי כתב על ענין זה שנרמז בו שם השם, כי שמחתם גורם חיבור כנסת ישראל בהקב"ה, וברכה והשפעה לכנסת ישראל של מעלה.
רבינו בחיי כותב שענין שנה ראשונה מצינו בהקב"ה שהיה בסיני עם ישראל דוגמת חתן וכלה שעמדה שכינה בהר שנה אחת, שהרי לא נסעו עד שני באייר בשנה השניה.

צִדְקָה יִשְׂרָאֵל

איזו מצוה לקיים, להשיך לנכרי או להלוות לישראל? וטעם יפה לאיסור רבית בישראל והיתר רבית מנכרי

לְנִכְרֵי תִשְׂיַח

נחלקו **הרמב"ם והראב"ד** (פ"ה ה"א ממלוה), אם יש מצוה להשיך לנכרי. דעת הרמב"ם, או שאין כלל מצוה כזאת - דעת הראב"ד, וכל מה שנאמר **לְנִכְרֵי תִשְׂיַח**, כדי ליתן עשה על ישראל המשיך, בנוסף ללא תעשה. בעל **התורה תמימה** מביא ראיה לדברי הרמב"ם מהגמ' בב"מ (עא.) הדרשת על הפסוק **אם כִּסְף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי אֶת הָעֶנְי עִמָּךְ** (שמות כב, כד), שישראל קודם לעובד כוכבים. מקשה הגמ' - פשיטא! ומתרצת שדרשא זו לומר, שאפילו אם יש לו הזדמנות להלוות לגוי ברבית ולישראל בחינם, ישראל קודם. דרוש זה הוא דבר פלא, וכי יתכן לומר לאדם שרוצה לעשות בכספו מסחר ולהרויח, שלא יעשה זאת אלא יתנו בחינם בגמ"ח? הרי זה בדיוק מה שקורה כאן, הוא רוצה להרויח כסף על ידי הלוואה ברבית לגוי, והדרשא אומרת שילוה לישראל בחינם ולא ירויח מכספו. על פי דעת הרמב"ם אפשר לתרץ את הפליאה, אין מדובר כאן שהוא רק רוצה להרויח בכספו, אלא עומדות לפניו שתי מצוות, אחת הלוואה לגוי ברבית - מצוות עשה, ואחת הלוואה לישראל בחינם - נמנע מאיסור לאו, מה קודם למה [קיום מצוות עשה, או אי עשיית איסור, י.ש.], על זה דרשו חז"ל, הכתוב, שישראל קודם בגמ"ח למצוות הלוואה ברבית לנכרי. עוד כתב התורה תמימה, **טעם יפה לאיסור רבית בישראל והיתר רבית מנכרי**, באופן שגם הצוררים המקטרגים על ישראל [וטוענים לאפליה וגזענות ועוד לשון ביש] אמורים להבין. כאשר יצאו ישראל ממצרים וקיבלו את התורה והיו לעם לבדד ישכון, הסכימו ביניהם שאיש ואיש יגמול חסד לזולתו, בכספו ובסחורתו, כעין אגודת שותפים אוהבים שחלק מאחותם הוא שלא יקחו רבית זה מזה בהלוואה, לגודל אהבתם ואחותם, או סוחרים המסכמים ביניהם שיתנו איש לרעהו הנחות ותנאי מסחר מיוחדים ["חבר מועדון"...], ואף אחד לא מתרעם עליהם אם אינו עומד בתנאים ובהסכמים ועל כן אינו זכאי להנות מהם. יתרה מכך, הרי הנכרי לא מעלה על דעתו לא לקחת מישראל רבית בעת שמלווהו, אבל הוא מרשה לעצמו לבא בטענות על הישראל ועל התורה ונותנה, מה האפליה הזאת... נענה לו, בדין ישראל נוטלים רבית מהנכרים, אם אתם לוקחים מאיתנו, למה שלא ניקח מכם, הרי לא נכנסתם "להסכם" איתנו, ואין ממש קשר בין תחום מסחרי כמנהג העולם לטענת אפליה בין העמים.